

From traditional entertainment to modern sport: 'Elias, the process of civilization and sportification'

Orhan Bingöl¹ , Ayhan Dever² , Ercüment Erdoğan³ 

¹ Department of Sociology, Faculty of Science and Letters, Sinop University, Sinop, Türkiye.

² Department of Sociology, Faculty of Science and Letters, Ordu University, Ordu, Türkiye.

³ Department of Physical Education and Sports, Faculty of Physical Education and Sports, Ordu University, Ordu, Türkiye.

ABSTRACT

Norbert Elias's Theory of Civilization primarily guides this study; accordingly, it examines the historical-sociological foundations of the sportification process and explains the emergence of modern sport. Drawing on Elias and Dunning's concept of 'sportification', the article examines how long-term transformations such as the limitation of violence, the control of emotions, and the rationalization of social relations have also transformed traditional game forms into modern sports. In this context, the study specifically draws attention to how violent and ritualistic Shrovetide and folk football practices in England have evolved into regulated, supervised, and institutionalized forms of football. The adoption of the Cambridge Rules (1848) marks the establishment of the Football Association in 1863, the recognition of professionalism in football, and the institutional stages of the subsequent transformation. The data obtained in this context show that sportification points to much more than a technical adaptation process; modern sport emerges as a reflection of self-regulation, discipline, regulation, and standardization processes specific to modern societies. Therefore, this study discusses the unique role of sport in modernization and social transformation processes within the context of figurative sociology. This discussion also invites a re-examination of the extent to which Elias's Theory of Civilization holds validity in both everyday life and the modernization process.

KEYWORDS

Norbert Elias, sociology of sport, civilizing theory, sportization, modern football.

Geleneksel eğlenceden modern spora: 'Elias, uygarlaşma süreci ve sportizasyon'

ÖZET

Bu çalışma, temel olarak Norbert Elias'ın Uygarlaşma Teorisi rehberliğinde ilerlemektedir; buna göre sportizasyon sürecinin tarihsel-sosyolojik temellerini inceleyerek modern sporun ortaya çıkışını açıklamaktadır. Makalede, Elias ve Dunning'in geliştirdiği 'sportizasyon' kavramından hareketle, şiddetin sınırlanması, duyguların denetimi ve toplumsal ilişkilerin rasyonelleşmesi gibi uzun erimli dönüşümlerin aynı zamanda geleneksel oyun biçimlerini modern sporlara nasıl dönüştürdüğüne de bakılmaktadır. Bu çerçevede çalışma, özellikle İngiltere'de şiddet içerikli ve ritüel nitelikteki Shrovetide ile halk futbolu uygulamalarının zaman içinde kurallı, gözetimli ve kurumsallaşmış bir futbol biçimine evrilmesine dikkat çekmektedir. Öyle ki Cambridge Kurallarının (1848) kabulü 1863'te Football Association'ın kurulmasını, futbolda profesyonelliğin tanınmasını ve yaşanan dönüşümün kurumsal aşamalarını temsil etmektedir. Bu doğrultuda elde edilen veriler, sporun teknik bir uyarılma sürecinden çok daha fazlasına işaret ettiğini; modern sporun modern toplumlara özgü özdenetim, disiplin, düzenleme ve standartlaşma süreçlerinin bir yansıması olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Dolayısıyla çalışma, modernleşme ve toplumsal dönüşüm süreçlerinde sporun sahip olduğu özgün rolü figürasyonel sosyoloji bağlamında ele almaktadır. Söz

Cite: Bingöl, O., Dever, A., & Erdoğan, E. (2026). From traditional entertainment to modern sport: 'Elias, the process of civilization and sportification'. *Ordu University Institute of Social Sciences Journal of Social Sciences Research*, 16(3), Article Number 2. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.1874158>

Corresponding Author: obingol@sinop.edu.tr

konusu tartışma aynı zamanda Elias'ın Uygarlaşma Teorisinin hem gündelik yaşam hem de modernleşme sürecinde hangi bakımlardan geçerlilik taşıdığını yeniden sorgulamaya davet etmektedir.

ANAHTAR KELİMELEER

Norbert Elias, spor sosyolojisi, uygarlaşma teorisi, sportizasyon, modern futbol.

Introduction

Sport is not only a physical activity but also a phenomenon that reflects the cultural dynamics and historical transformations of society. In this respect, sport is regarded as one of the fundamental areas of research in sociology. However, the place of sport within sociological thought remained outside mainstream sociological debates for a long time, and only a limited number of thinkers addressed the relationship between sport and society. Notable among these figures is Norbert Elias, the founder of the theory of the civilizing process (figurational sociology).

While attempting to explain the historical changes and transformations in the forms of emotion, behavior, and the use of violence in Western civilizations through his theory of the civilizing process, Elias attached particular importance to the role of sport in this process. According to him, the development of modern sports is closely related to self-control, pacification, the regulation of violence, and the orderly organization of individuals' quest for excitement. This process, which Elias termed "sportization," refers to the transformation of traditional folk games into modern sports, increasingly based on explicit rules, supervision, the principle of equality, and limited violence.

From this perspective, the study aims to examine the relationship between the civilizing process and sportization within Elias's figurational approach. By focusing on the transition from folk football to modern football in England as the most visible example of the sportization process, the study evaluates the emergence of modern sport alongside the control of violence, self-control, the role of social classes, and processes of institutionalization.

Methodology

Research design

This study is based on a theoretical framework and an analysis of the relevant literature. Within this framework, Norbert Elias serves as the primary theorist of the article. Proceeding through Elias's Civilizing Theory, the study was also prepared by reviewing the literature on other theorists—most notably Dunning—who have focused on civilization, sportization, and the sociology of sport.

Norbert Elias and the theory of the civilizing process

Although the "sociology of sport," established as a subfield of sociology, possesses a century-long history, the number of sociological studies on sport remains quite limited. One of the rare figures to produce works in this area is Norbert Elias, the founder of figurational theory. Elias played an active role in transforming sport into a significant subject for academic inquiry. In fact, as Dominic Malcolm (2015, p. 50) notes, when compared to Bourdieu—who regarded himself as the only major sociologist writing serious academic texts on sport—Elias occupies a unique position among social theorists, both in terms of the development of the sociology of sport and the formulation of a sociological theory through the lens of sport. According to Ken Roberts (2016, p. 82), author of *Social Theory, Sport and Leisure*, Elias should also be recognized as the founder of the sociology of sport and leisure.

On the other hand, Dunning (2009, pp. 16–17) states that various periods in Elias's personal life were influential in shaping his sociology. These include his experience in the First World War,

which made Elias sensitive to violence. Likewise, the rise of the Nazis to power in Germany following the war, his subsequent exile, and the detention of individuals in various camps fostered in Elias a sensitivity toward the interplay between the individual and the societal, the subjective and the public, and the micro and macro levels. Finally, Elias's education in medicine and philosophy up to the doctoral level helped him problematize the fundamental tenets of Western philosophy. This, in turn, facilitated his transition to sociology and enabled him to make original contributions to the sociology of the body and emotions. Furthermore, Elias's amateur involvement in boxing during his youth may have contributed to his emergence as an influential figure in the sociology of sport. Consequently, Elias's theory can be characterized as a realistic theory that emerged from diverse life experiences and secured a distinct place within the social structure.

In this respect, Elias's work titled *Über den Prozeß der Zivilisation*—first published in 1939 and later translated into English as *On the Process of Civilization* or *The Civilizing Process* (Górnicka & Mennell, 2020, p. 272; Landini, 2013, p. 13)—has mostly been regarded as a history of manners. This is because Elias composed his work by analyzing a substantial body of data, particularly etiquette books from the Middle Ages to the modern era, to explain the stages humanity underwent on the path to civilization through the lens of rules of conduct (Dunning, 2002, pp. 215–216).

In this sense, the civilizing process is essentially the history of German society from the Carolingian Period (from the year 800 to the end of the 19th century), and the fundamental element Elias focuses on within this historical trajectory is the transformations extending from the late Middle Ages to the present (Roberts, 2016, p. 82). According to Elias, the civilizing process emerging from these changes corresponds to both the self-restraint of individuals in their emotions and behaviors and the refinement of new social codes of conduct and standards (Scambler, 2023, p. 31).

Elias argues that throughout the aforementioned stages of Western civilization, human beings and society have gradually become more civilized, culminating in the modern state (Walters, 2015, p. 29). He maintains that the civilizing process is a consequence of structural changes in societies; as societies and states become increasingly complex, patterns of behavior also shift toward more acceptable (civilized) forms in a discernible manner. In this process, bodily functions, eating and drinking, sexual habits, violent behaviors, and etiquette rules become more strictly controlled and tempered (Connolly & Dolan, 2010, p. 572; Blackshaw & Crawford, 2010, p. 69).

On the other hand, the civilizing process first began among members of the court, was shaped by the bourgeoisie, and subsequently encompassed the respected segments of the urban class. During this progression, individuals imposed increasingly greater bodily and emotional self-restraint upon themselves; simultaneously, alongside the emergence of high standards of courtesy, thresholds of disgust also advanced at the same pace (Giulianotti, 2004, pp. 149–150). Consequently, behaviors became increasingly restricted and controlled, a trend clearly observed in sexual conduct, table manners, the control of bodily functions, toilet practices, and forms of speech. Accordingly, personalities were reshaped in line with these developments; controls and restrictions were rapidly internalized, and feelings of shame came to the fore whenever an individual exhibited uncivilized behavior (Roberts, 2016, pp. 82–83).

For example, whereas in the Middle Ages it was a traditional practice for food to be shared without the use of cutlery—with individuals eating from the same pot or plate with their fingers and drinking wine from a shared goblet—today, individuals have come to feel disgust and shame at the thought of contact with the hands or mouths of others (Loong, 2016, pp. 51–52). Therefore, public social behaviors that were once considered acceptable and normal later began to be regarded as uncivilized or disgusting (Molnar & Kelly, 2013, p. 137). The emergence of these thresholds is a consequence of the internalization of feelings of guilt and shame (Best,

2010, p. 138; Jarvie & Maguire, 1994, pp. 138–139), a process intertwined with rationalization (Malcolm, 2015, p. 51). This is because feelings of guilt and shame are directly related to increasing pacification and self-control.

At this point, Elias indicates that the pacification and self-control occurring during the civilizing process were also experienced within the phenomenon of violence. Elias expresses that people's desires and capacities to derive pleasure from attacking others gradually became blunted or tempered over time. Along this path, a progression first occurred in the threshold of disgust toward overt displays of bloodshed and physical violence, followed by the emergence of a stricter taboo regarding violence as part of the superego. Furthermore, tendencies toward increasingly pushing violence "behind the scenes," defining individuals who openly take pleasure in violence through the language of psychopathology, and stigmatizing, hospitalizing, or imprisoning them also became evident (Dunning, 1993, p. 46).

According to Elias, the pacification or taming of violence and aggression has reduced most individuals' direct participation in violent acts, as well as their capacity to derive pleasure from the violence they witness. Elias describes this situation as the "dampening of *Angriffslust*," referring to the extinguishing or restraint of the impulse to attack (Dunning, 2002, p. 216). In this context, Elias provides the example of fox hunting (Young, 2012, pp. 132–133). Indeed, according to him, fox hunting—once synonymous with the word "sport"—is viewed as an anachronism today. Fox hunting served as a solution to the tensions created by the trend toward civilization and the internal controls over violence that this trend necessitated (Cashmore, 1990, p. 82). This is because fox hunting was initially a primal, bloody activity that involved not only the killing of the fox but also the consumption of the prey by the hunters (Molnar & Kelly, 2013, p. 139). In other words, in earlier periods, fox hunting was an act characterized by violence and a lack of disgust. However, over time, a visible transformation occurred: from the mid-18th century onward, fox hunting evolved into an organized activity with its own rules and specialized costumes, in which participants socialized in a structured manner (Clark, 2016, p. 74). Consequently, fox hunting was no longer practiced for the purpose of consuming the prey, but for the pleasure of a "good chase" and the thrill of the pursuit (Cashmore, 2000, p. 114).

Elias (1986, p. 160) mentions five points regarding the aforementioned transformation in fox hunting. First, the hunter's relationship with the prey changed. In this sense, while hunters themselves were previously the principal actors and the hounds were merely auxiliary tools, hunters subsequently became distanced from the prey—and thus, from the violence itself. Consequently, the hounds emerged as the central actors. Second, whereas hunting had once necessarily involved killing an animal, fox hunting gradually evolved into an exercise for hunters. Third, while the meat of hunted animals was previously consumed, this practice was eventually abandoned. Fourth, fox hunting, formerly a spontaneous rural amusement, later acquired the characteristics of specialization, organization, and regulation. Finally, a transformation occurred like pleasure itself. While pleasure initially peaked with the killing of the prey, fox hunting later offered a new form of enjoyment: watching the hounds became pleasurable in its own right. Therefore, through fox hunting, dangerous levels of violence were rejected; in their place, the "satisfying excitement" of the hunt emerged, leading to a form of entertainment that posed no threat to the social order (Ginelli, 2015, p. 109).

Just as in the example of fox hunting, alongside the pacification and taming of individuals, modern sport has become a medium that provides excitement in an increasingly monotonous life. By restricting the field of struggle during the civilizing process, sport provides excitement to "unexciting societies." It offers a theoretical point of departure for a socially approved stimulation of excitement in modern societies. Thus, in modern times, sport permits a "controlled de-controlling of emotions" (Cormack & Cosgrave, 2013, pp. 107–108). This search for controlled excitement places certain demands upon the balance of tension within competitions. Accordingly, if the tension is too low, the competition becomes dull and gloomy. However, if the tension is too high, the excitement arising among spectators may also pose a

serious risk (Van Bottenburg & Heilbron, 2006, p. 263). Thus, modern sport can be interpreted as both a product and a consequence of modernized humanity's quest for excitement.

The process and development of sportization

The term sportization¹, conceptualized by Elias, refers to the transformation of traditional English pastimes into modern sport (Jarvie & Maguire, 1994, p. 140; Horton, 2012, pp. 512–513; Malcolm, 2014, pp. 15–16). The concept denotes a process in which sport-like traditional folk games were formulated through more precise, strict, and explicit rules, shaped around the ethos of fair play, and purged of elements of violence (Van Bottenburg & Heilbron, 2006, p. 262; Young, 2017, p. 280). At the heart of sportization, in fact, lies the civilizing process (Maguire, 2013, p. 68). This is because the roots of the process include taming, pacification, and self-restraint, which constitute the fundamental tenets of civilization (Cormack & Cosgrave, 2013, p. 107).

On the other hand, sportization also reflects the formalization of non-sporting activities through codification and their transformation into sport by regulating violence. Elias argues that this occurred in tandem with the civilizing of Western societies. As societal demands for equality and reduced violence increased, similar expectations emerged for leisure activities (Walters, 2015, p. 31). Consequently, leisure activities and sport were reorganized to reduce or eliminate the risks of death or serious injury through specific regulations (Roberts, 2016, pp. 85–86). Within these regulations, not only was rule updating prioritized, but compliance supervision also became more effective. Penalties for rule violations were structured to be more deterrent (Waddington & Murphy, 1992, pp. 48–49). One of the primary objectives of emphasizing rules and sanctions is to ensure that sporting competitions are conducted with respect for the principle of justice and to equalize the prospects of winning for all competitors (Waddington, 2000, p. 107).

In this respect, sportization first occurred in 18th-century England. Elias explains this by noting that, while Germany and Italy remained relatively fragmented until the 19th century, France and England had become relatively unified as nations during the 17th and 18th centuries. Particularly in England, the state administration, favoring centralization, was more or less dismantled by the Civil War (1642–1652) and the "Glorious Revolution" (1688) in the 17th century. Through these developments, which served as early signs of democratization, restrictions were imposed on the monarch's powers (Dunning et al., 2004, pp. 9–10). Consequently, power became a sphere effectively shared by the ruler and the landed classes through parliament.

The process of sportization occurred simultaneously with parliamentarization, and the burgeoning civilized habits within the aristocracy contributed to the emergence of less violent and more refined forms of entertainment (Elias & Dunning, 1986; Scambler, 2005; Malcolm, 2014, pp. 15–16; Scambler, 2023, p. 31; Franklin, 1996, p. 432). Thus, while aristocrats and gentlemen experienced parliamentarization in their political lives, they concurrently underwent sportization in their leisure time (Connolly, 2024, pp. 36–37). Accordingly, the participation of the landed aristocracy and the nobility was pivotal in both the processes of parliamentarization and sportization (Jarvie & Maguire, 1994, p. 10). This is because while parliamentarization enabled the resolution of political conflicts through non-violent means, sportization similarly brought about the purging of violence from entertainment (Cashmore, 2000, p. 114). Therefore, Elias argues that the ideas structuring political life simultaneously transformed the organization of leisure time (Malcolm, 2015, p. 52).

On the other hand, it is known that during the 17th and 18th centuries, sportization primarily involved boxing, cricket, horse racing, and fox hunting. By the early and mid-19th century, modern forms had emerged in football, rugby, tennis, and athletics (Scambler, 2023, pp. 24–25).

¹ While some Turkish sources refer to the term "sportization/sportisation" as "sporlaşma," the term "sportizasyon" is preferred in this study.

The precise and explicit rules introduced for each of these sports were codified and implemented through more rigorous and effective means than in the past (Malcolm, 2014, p. 15). Consequently, sportization encompassed the distinct separation of the roles of active participants and spectators, the gradual elimination of violence, and the reconfiguration of rules to preserve excitement and tension (Best, 2010, p. 138). This is because violence was increasingly perceived as distasteful and even barbaric within the context of everyday life (Velija, 2015, p. 28).

Within this framework, sport transformed spontaneous amateur activities into a more organized and specialized form, beginning in the 17th and 18th centuries. Competitions began to be organized with greater precision, and match durations were measured and recorded more accurately. For instance, while the Queensberry Rules of 1867 specified every detail down to the required padding of boxing gloves, they also prohibited kicking (McLeod, 2011, pp. 22–23).

The process of sportization, as developed by Elias and Dunning, may be summarized as follows.²:

Table 1 The process of sportization

Traditional Entertainments (Folk games, rituals, and violent celebrations)
Civilizing Process (Control of violence, self-restraint of emotions and behaviors)
Self-Restraint and Pacification (Suppression of violence, internalization of norms of courtesy and self-control, establishment of the tension–excitement balance)
Sportization (Transformation of folk games into regulated and supervised sports, symbolic reorganization of violence, institutionalization)
Modern Sports (Professionalization, standardization, rationalization, bureaucracy, and controlled competition)

Alongside Elias, another significant figure who addressed sportization is Maguire. According to Maguire, who expanded upon Elias's explanations regarding the first two fundamental stages of sportization, the third stage encompasses the late 19th and early 20th centuries. This stage refers to the diffusion of English sports across Continental Europe and the British Empire (Maguire et al., 2002, p. 10). Furthermore, he argues that the fourth phase of sportization involves the formation of Western hegemony in sport between the 1920s and the 1960s. The fifth and final stage denotes the changing power balances within global sport since the 1960s (Scambler, 2005, p. 30). From this perspective, although sportization originated in the 17th century, it continues to shape and transform sport today. Moreover, given the current discourse on digital sports, it is anticipated that further stages of the sportization process (such as the 6th, 7th, and 8th stages) will emerge as a result of these innovations.

From folk football to modern football

It is a strong contention that today, football is the primary activity that comes to mind when global sport, or even sport in general, is mentioned. Although football—which captivates millions—is fundamentally a simple game, it is one of the primary domains where the process of sportization was first observed. As Blackshaw and Crawford (2010, p. 70) characterize it, football serves as a vital metaphor for understanding the sportization process.

From this perspective, although there is no definitive date for when football was first played in England (Hole, 1949, p. 50), it has been associated with violence since its earliest emergence (Frosdick & Marsh, 2005, p. 10). At this juncture, the earliest iteration of football in England is

² This diagram is synthesized from the works titled "The Civilizing Process" (2000) by Norbert Elias and "Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilizing Process" (1986) by N. Elias and E. Dunning.

termed "folk (mob) football." The game earned the name "mob football" because all the men in a particular village or town would play against those from neighboring villages (Wilkes, 2021, p. 84). In folk football, contested by hundreds of villagers and townspeople, there were no standardized rules or referees, and the goals were situated miles apart. Since any man who wished to join could participate, the playing areas had to be vast enough to accommodate all participants (Davidson, 1991, p. 31).

Folk football, generally organized in rural areas, was played during various fairs, festivals, and holidays such as Christmas Day, New Year's Day, and Easter (Collins, 2002, p. 124). Among these, Shrove Tuesday—also referred to as Pancake Tuesday or Mardi Gras—holds particular significance. As the final day before the fasting period of Lent, Shrove Tuesday is characterized by the preparation of pastries and pancakes alongside exuberant celebrations. Football matches featured prominently during these festivities (Singman, 1995, p. 62). Consequently, this situation demonstrates that football was not merely a physical activity but also a deeply embedded ritual practice.

Similarly, Shrovetide football exemplifies the unruly folk football that pervaded the streets of towns and villages across Britain from the Middle Ages until the Victorian era (Brown, 2017, p. 17). Played with extreme violence, the number of participants could reach up to 500. With very few rules in place, players were reportedly permitted to use any means necessary to deliver the ball to the target (Wilkes, 2021, p. 84). Furthermore, in the work titled *The Anatomy of Abuses*, Shrovetide is characterized not as mere entertainment or a game, but as an activity fueled by jealousy, resentment, and hostility, capable of inciting brawls, murders, and significant bloodshed (Tibballs, 2017, p. 91). Indeed, the essential qualities expected of players included not only strength and fervor but also complete indifference to mud and wet clothing. Because the struggle frequently extended across villages or neighborhoods, (Hole, 1949, p. 50-51) it is understood that the game was conducted under arduous conditions, inherently involving heightened ambition and violence.

Nevertheless, the shaping of the game along communal lines—such as upper- and lower-neighborhood lines—was instrumental in the formation of local identities. Concurrently, the game provided a vital outlet for the release of tensions between local groups (Elias & Dunning, 1986, p. 180). This dynamic was not confined to neighborhood rivalries but also manifested as challenges between different villages (Deary, 2019, p. 10). Given these attributes, Shrovetide football can be associated with the function of catharsis, serving as a mechanism for the external expression of accumulated communal tensions. This is because the game's chaotic nature legitimizes violence—otherwise strictly prohibited—for a single day, thereby facilitating the discharge of social tensions and latent conflicts (Henderson, 1947, p. 41).

In this context, it can be argued that Shrovetide represented the pre-sportive stage of the civilizing process and established a necessary foundation for the eventual disciplining of football. Furthermore, folk football in England gradually became a pervasive source of unrest. Between the 13th and 19th centuries, it appeared in legal records, court cases, and various reports as a violent game and a cause of social disorder through which personal and collective grievances were settled (Walvin, 1994, pp. 12–13). As the game was particularly widespread among men, it was also perceived as a demonstration of masculine power. Consequently, in addition to injuries and broken bones—which were considered commonplace during the game—the number of recorded homicides also began to rise. For instance, in 1280, Henry de Ellington and in 1321, William de Spalding were killed by the knives of other players during matches of folk football (Deary, 2019, p. 11; Strutt, 1970, pp. 95–96).

At this precise juncture, Dunning reminds us that before the process of sportization, sports were characterized by violence, lacked written rules, imposed no limitations on the number of participants, and were governed by local traditions. Dunning notes that in these activities—where entire villages customarily surged from one end of a neighborhood to the other against rival

villages on holy days—there existed an "open and spontaneous pleasure in warfare," often resulting in rebelliousness and high levels of physical violence (Wagg, 2017, pp. 638–639).

Indeed, although Shrovetide football initially emerged as a folk game, it was eventually stigmatized as a coarse practice peculiar to the lower classes. Malcolmson (1973, pp. 118–157) emphasizes that authorities gradually prohibited such folk entertainments on grounds of excessiveness and were increasingly regarded by the middle and upper classes as activities of the "lower strata." Holt (1989, pp. 12–74) likewise states that the elite branded this game coarse and inferior because it was incompatible with Victorian values. Similarly, while Sir Thomas Elyot in 1531 remarked that "Football... is nothing but beastly fury and extreme violence," King James I's decree—stating, "From this court I have forbidden all harsh and violent exercises such as football, which are more suited to maiming than strengthening those who practice them"—further underscores the violence and disorder inherent in the game (Harrison, 2017, pp. 220–221).

Due to these various negative perceptions, folk football increasingly drew the ire of various authorities over time. For instance, in 1314, as Edward II prepared for war against the Scots, he banned football and other tumultuous games within the city. The proclamation issued that year by the Mayor on behalf of King Edward II stated the following (Elias & Dunning, 1972, pp. 116–117):

"Proclamation Issued for the Preservation of Peace... Our King is advancing toward certain regions of Scotland in the war he is waging against his enemies and has specifically commanded us to preserve the peace. Whereas great disorder has arisen in the city due to certain disturbances caused by large footballs played in the fields, and whereas many evils may arise from such disorder—God forbid—we, in the name of the King, and under penalty of imprisonment, order and prohibit such games from henceforth being played within the city."

Similar prohibitions were repeated in various locations in 1331, 1338, and 1349, with players occasionally facing penalties of 20 pence and six days of imprisonment (Walvin, 1994, pp. 17–18). In the 16th century, football was banned once again during the reigns of Henry VIII and Elizabeth I (Strutt, 1970, p. 96), and it appeared on lists of prohibited activities more than thirty times (Dunning & Sheard, 1979, p. 22). Furthermore, the Protestant reformer Philip Stubbs viewed folk football as "a devilish pastime, a bloody and murderous practice" (Hodgkinson, 2011, p. 48).

Thus, the civilizing of sport—and specifically football—through the elimination of violence and the subsequent attainment of stability, gradually unfolded as a step-by-step process. As society and the civilizing process advanced, the inherent necessity to internally pacify populations led sport, and football in particular, to become increasingly rule-bound, ensuring that any remaining violence occurred only within strictly permitted limits (Barry & Yuill, 2016, p. 250).

The emergence of modern football

In his article titled *Fragments on Sportisation* (2018, p. 122), Elias writes that, particularly during the second half of the 19th century, numerous new sports developed and took shape, while older forms became marginalized. However, this marginalization does not imply that certain sports vanished entirely. Rather, the process of sportization modernized some sports while essentially reinventing others from the ground up. In this respect, according to Elias, sports modernized through sportization possess distinct characteristic features and functions. Indeed, modern sports serve primarily as arenas for internalizing rules, respecting opponents and officials, and exercising impulse control. Likewise, in modern sport, both participants and spectators safely experience the mimetic excitement of warfare, cognizant that the probability of "real" harm is minimal. Furthermore, the popularity of sport in modern societies is centered on the "balance of tensions" created by these activities for both players and spectators (Elias & Dunning, 1966, p. 397). In other words, modern leisure activities—specifically sport—offer one of the few

opportunities in modern societies for the "controlled decontrolling of emotional controls" (Garcia & Malcolm, 2010, p. 42). Consequently, it can be argued that modern sports contribute to the civilizing process and the regulation of violence within society (Bodin & Robène, 2014, p. 1945).

According to Elias, these and similar developments also apply to the modernization of football. In this regard, two pivotal processes occurring during the 18th and 19th centuries are significant. One is the cultural marginalization of folk football, while the other is the emergence of modern forms of football within public schools and universities beginning in the 1840s (Dunning, 1999, p. 90). The cultural marginalization of folk football implies that an increasing number of people began to perceive it as inherently coarse, violent, and repulsive (Dunning, 1999, pp. 90–91). Consequently, during the 1830s and 1840s, a modern form of football—more aligned with the social conditions and values of an urbanizing and industrializing society—emerged and was rapidly integrated into state-supported public schools.

In light of all these developments, the elements that played a critical role in the modernization process of football can be summarized as follows:

1. The codification of the rules of the game;
2. The stricter definition and limitation of the dimensions and shape of the playing field;
3. The imposition of strict limitations on the duration of matches;
4. The reduction in the total number of participants;
5. The equalization of the size of competing teams;
6. The introduction of stringent regulations concerning the types of physical force that may be employed.

On the other hand, the transformation of local participation into interregional competitions necessitated the formal regulation of modern football. As diverse groups began to encounter one another in tournaments, the implementation of standardized rules became essential. Consequently, football clubs representing various regions were swiftly established, facilitating mediation among members from disparate locales. This led to the institutionalization, bureaucratization, and rationalization of the game. Such developments undoubtedly contributed to the reduction of violence—a core tenet of the civilizing process—while fostering more communicative social relations and establishing formal mechanisms of supervision and representation (Almeida & Gutierrez, 2013, p. 50).

Conclusion and recommendations

Sociological theories serve as analytical instruments that generalize—through causal explanations—both everyday developments and phenomena realized over long-term historical processes. Consequently, these theories facilitate the comprehension and articulation of various facets of social reality. In this regard, a primary criterion for a theory's efficacy is its capacity to grasp and convey the complexities of real-world occurrences and the extent to which it intersects with actual life.

At this juncture, Norbert Elias has extensively detailed the modernization process undergone by Western societies through his Civilizing Process theory. According to Elias, the developmental stages, indicators, and the mutually successive and complementary outcomes of civilization possess a multidimensional structure. Among the primary dimensions of this framework are individual and social self-restraint, the regulation of emotions and behaviors, and the curtailment of violence. From this perspective, Elias's theory proves instrumental in elucidating the underlying mechanisms of contemporary social structures and actions.

According to Elias, such manifestations of civilization have been observed throughout modernizing social life as a whole, as well as in the realms of sport and football. Indeed, Elias notes that traditional pastimes evolved into recognized sports through the implementation of various rules, formal frameworks, and controls—a process he terms sportization. Consequently,

sportization signifies the transformation of chaotic and unruly street and folk entertainments into specific, regulated sports through various practices inherent in the civilizing process.

Similarly, football serves as a characteristic example of the internalization of the civilizing process. According to Elias, traditional local football—which formerly possessed a highly disorderly, crowded, and violent structure—underwent profound transformations over time. In this regard, the most salient features of modern football are its codification through universal written rules, its attainment of an institutional framework, and its development of a legitimate competitive identity. Consequently, it has become a controlled and legitimate arena for emotional release, strictly distanced from violence. Therefore, football signifies that social sporting activities have become domesticated, rationalized, and professionalized in tandem with the civilizing regulations pervading almost every aspect of everyday life.

Thus, as a culmination of these developments, Elias reiterates—by utilizing modern football as a primary exemplar of fundamental characteristics such as institutionalization, alignment/discipline, and standardization—that the civilizing process constitutes a holistic, rational, and expansionary progression geared toward social development.

Declaration of conflict of interest

Conflict of interest

The authors declare that there is no conflict of interest with any institution, organization, or individual regarding this article.

Funding

This research received no external funding

Author contributions (CRediT)

Author 1 (Orhan Bingöl): Conceptualization; Methodology; Investigation; Data curation; Formal analysis; Writing-Original draft; Writing—review and editing; Visualization.

Author 2 (Ayhan Dever): Conceptualization; Methodology; Validation; Supervision; Project administration; Writing-review and editing.

Author 3 (Ercüment Erdoğan): Investigation; Resources; Data curation; Visualization; Writing-review and editing.

All authors have read and approved the final published version of the article.

Use of artificial intelligence (AI) tools

The authors disclose the use of AI-assisted tools in the preparation of this manuscript as follows: [english language editing]. AI tools were not used to generate or alter empirical data, produce analytical results, or shape the core findings and conclusions of the study. All AI outputs were reviewed and verified by the authors, who take full responsibility for the integrity, originality, and accuracy of the content.

TÜRKÇE SÜRÜM

Giriş

Spor, sadece fiziksel bir aktivite değil aynı zamanda toplumun kültürel dinamiklerini ve tarihsel dönüşümlerini de yansıtan bir olgudur. Bu açıdan spor, sosyolojinin temel araştırma alanlarından birisi olarak kabul edilir. Ancak sporun sosyolojik düşünce içerisindeki yeri uzun bir süre ana akım

sosyoloji tartışmalarının dışında kalmış ve spor-toplum arasındaki ilişkiler sınırlı sayıda düşünür tarafından ele alınmıştır. Bu isimlerin başında uygarlaşma süreci teorisinin (figürasyonel sosyoloji) kurucusu olan Norbert Elias da gelmektedir.

Elias, uygarlaşma süreci teorisiyle genel olarak Batı uygarlıklarındaki duygu, davranış ve şiddet kullanma biçimlerinde meydana gelen tarihsel değişimleri/dönüşümleri açıklamaya çalışırken, sporun bu süreçte oynadığı role ayrıca önem vermiştir. Ona göre modern sporların gelişimi özdenetim, uysallaştırma, şiddetin kontrol altına alınması ve bireylerin heyecan arayışlarının kurallı bir şekilde düzenlenmesiyle yakından ilgilidir. Elias'ın sportizasyon olarak adlandırdığı bu süreç, geleneksel halk oyunlarının giderek daha belirgin kurallara, denetime, eşitlik ilkesine ve sınırlı düzeyde şiddete dayanan modern sporlara dönüşümünü ifade eder.

Böyle bakıldığında çalışma, uygarlaşma süreci ile sportizasyon arasındaki ilişkiyi Elias'ın figürasyonel yaklaşımı çerçevesinde incelemektedir. Çalışma özellikle de İngiltere'de halk futbolundan modern futbola geçişi sportizasyon sürecinin en görünür örneği olarak ele alarak modern sporun ortaya çıkışını; şiddetin kontrolü, özdenetim, sosyal sınıfların rolü ve kurumsallaşma süreçleri paralelinde değerlendirmektedir.

Yöntem

Araştırmanın deseni

Bu çalışma teorik yöntem ve ona ilişkin olarak literatür analizi ile oluşturulmuştur. Bu çerçevede makalenin ana teorisini Norbert Elias'tır. Elias'ın Uygarlaşma Teorisi üzerinden ilerleyen çalışma, başta Dunning olmak üzere uygarlaşma, sportizasyon ve spor sosyolojisine eğilmiş diğer teorisyenler ile ilgili literatürdeki söylemleri de tarayarak hazırlanmıştır.

Norbert Elias ve uygarlaşma süreci teorisi

Sosyolojinin bir alt alanı olarak şekillenmiş olan 'spor sosyolojisi', yüzyıllık bir geçmişe sahip olmasına rağmen spora ilişkin sosyoloji çalışmalarının sayısı oldukça sınırlıdır. Bu konuda eserler üreten nadir isimlerden biri, figürasyonel teorisinin kurucusu olan Norbert Elias'tır. Elias, sporun akademik çalışmalar için önemli bir konu haline gelmesinde etkin bir rol oynamıştır. Hatta Dominic Malcolm'un ifadesiyle (2015, s. 50) kendisini önemli sosyologlar arasında spor hakkında ciddi akademik metinler yazan tek kişi olarak gören Bourdieu ile kıyaslandığında Elias, hem spor sosyolojisinin gelişimi hem de spor üzerinden sosyolojik bir teori geliştirmesi bakımından diğer sosyal teorisyenler arasında benzersiz bir yerdedir. 'Sosyal Teori, Spor ve Boş Zaman' isimli kitabın yazarı Ken Roberts'a göre (2016, s. 82) de Elias, spor ve boş zaman sosyolojisinin kurucusu sayılmalıdır.

Öte yandan Dunning (2009, s. 16-17), Elias'ın kişisel yaşamındaki çeşitli dönemlerin onun sosyolojisinin şekillenmesinde etkili olduğunu belirtir. Bunlar; Birinci Dünya Savaşı deneyimidir ki savaş, Elias'ı şiddet konusuna karşı daha hassas hale getirmiştir. Aynı şekilde I. Dünya Savaşı sonrası Almanya'da Nazilerin iktidarı ele geçirmesi, sürgüne göndermesi ve onları çeşitli kamplarda tutulması da Elias'ta bireysel-toplumsal, öznal-kamusal ve mikro-makro arasındaki etkileşime dair duyarlılık yaratmıştır. Son olarak Elias'ın doktora seviyesine kadar tıp ve felsefe eğitimi alması da Batı felsefesinin temel yönlerini sorunsallaştırmasına yardımcı olmuştur. Bu da onun sosyolojiye geçiş yapmasını, beden ve duygu sosyolojisine özgün katkılar sunmasını sağlamıştır. Ayrıca Elias'ın gençliğinde amatör olarak boksla ilgilenmiş olması spor sosyolojisi alanında etkili isimlerden biri olmasında rol oynamış olabilir. O halde Elias'ın teorisi, çeşitli yaşamsal deneyimler sonucunda ortaya çıkan ve toplumsal yapı içerisinde kendisine yer bulabilmiş gerçekçi bir teori olarak gösterilebilir.

Bu doğrultuda Elias'ın ilk kez 1939 yılında yayınlanan 'Über den Prozeß der Zivilisation'da geliştirdiği ve sonrasında İngilizceye 'On the Process of Civilisation' ya da 'The Civilizing Process' olarak çevrilen 'Uygarlaşma Süreci' isimli çalışması (Górnicka ve Mennell, 2020, s. 272; Landini,

2013, s. 13) çoğunlukla görgü kuralları tarihi olarak değerlendirilmiştir. Çünkü Elias, bu eseri, (görgü kurallarından hareket ederek) insanlığın uygarlaşma yolunda geçirmiş olduğu evreleri, Orta Çağ'dan modern zamanlara kadar süregelen dönemdeki görgü kuralları üzerine yazılmış kitaplar başta olmak üzere önemli miktardaki veriyi inceleyerek yazmıştır (Dunning, 2002, s. 215-216).

Bu anlamda uygarlaşma süreci, aslında, Şarlman Dönemi (800 yılından 19. yüzyılın sonuna kadar) Alman toplumunun tarihidir ve Elias'ın bu tarihi akışta odaklandığı temel unsur Ortaçağ'ın sonundan bugüne kadar gelen değişimlerdir (Roberts, 2016, s. 82). Elias'a göre söz konusu değişimlerle ortaya çıkan uygarlaşma süreci, hem bireylerin duygularıyla ve davranışlarıyla ilgili otokontrollerine hem de yeni toplumsal görgü kurallarının ve standartların iyileştirilmesine denk düşmektedir (Scambler, 2023, s. 31).

Elias, bahsi geçen evrelerde Batı uygarlığı tarihi boyunca insanın ve toplumun yavaş yavaş uygarlaşarak modern olarak adlandırılan hali aldığını savunur (Walters, 2015, s. 29). Elias, uygarlaşma sürecinin, toplumlardaki yapısal değişikliklerin bir sonucu olduğunu, toplumların ve devletlerin daha karmaşık hale geldikçe daha kabul edilebilir (uygar) davranış kalıplarının da fark edilebilir şekilde değiştiğini ileri sürer. Bu süreçte insanların bedensel işlevlerinin, yeme-içme eylemlerinin, cinsel alışkanlıklarının, şiddetle ilgili davranışlarının ve de görgü kurallarının daha fazla kontrol edildiği ve yumuşadığı görülür (Connolly ve Dolan, 2010, s. 572; Blackshaw ve Crawford, 2010, s. 69).

Öte yandan uygarlaşma süreci önce saray mensupları arasında başlamış, burjuva sınıfı tarafından şekillendirilmiş ve ardından kentli sınıf içerisindeki saygın kesimleri kapsamıştır. Bu ilerleyiş sırasında bireyler kendilerine gittikçe fazlalaşan bedensel ve duygusal özdenetim uygulamışlardır ve ortaya çıkan yüksek nezaket standartlarıyla birlikte öğrenme davranışları da aynı hızda gelişim göstermiştir (Giulianotti, 2004, s. 149-150). Bu nedenle davranışlar giderek kısıtlı ve kontrollü hale gelmiş, bu durum cinsel davranışlarda, sofrada adabında, bedensel işlevlerin kontrolünde, tuvalet uygulamalarında ve konuşma biçiminde belirgin şekilde izlenmiştir. Haliyle kişilikler de buna göre yeniden şekillendirilmiş, kontroller ve kısıtlamalar hızla içselleştirilmiş ve bir kişi medeni olmayan davranışlar sergilediğinde utanç duygusu ön plana çıkmaya başlamıştır (Roberts, 2016, s. 82-83).

Örneğin Ortaçağ'da yiyeceklerin çatal-bıçak kullanılmadan paylaşılması, bireylerin aynı tencereden ya da tabaktan parmaklarıyla yemek yemeleri, aynı kadehten şarap içmeleri geleneksel bir durumken günümüzde bireyler başkalarının elleriyle veya ağızlarıyla temas etme düşüncesinden tiksinti ve utanç duyar olmuştur (Loong, 2016, s. 51-52). Öyleyse bir zamanlar kabul edilebilir ve normal bulunan kamusal sosyal davranışlar, sonraları medeniyetsiz veya iğrenç olarak görülmeye başlanmıştır (Molnar ve Kelly, 2013, s. 137). Bu tür eşiklerin oluşması ise suçluluk ve pişmanlık olaylarının içselleştirilmesinin bir sonucudur (Best, 2010, s. 138; Jarvie ve Maguire, 1994, s. 138-139) ve bu durum rasyonelleşmeyle (Malcolm, 2015, s. 51) iç içedir. Çünkü suçluluk ve pişmanlık duyguları, artan bir uysallaşma ve özdenetimle doğrudan ilgilidir.

Bu noktada Elias, uygarlaşma sürecinde yükselen uysallaşma ve özdenetimin şiddet olgusunda da yaşandığını belirtir. Elias, insanların başkalarına saldırmaktan zevk alma arzularının ve kapasitelerinin zamanla köreldiğini ya da törpülendiğini ifade eder. Bu yolda öncelikle kan dökme ve fiziksel şiddetin aleni göstergelerine karşı öğrenme eşiğinde bir ilerleme yaşanmış, ardından süper-egonun bir parçası olarak şiddete ilişkin daha katı bir tabunun gelişimi ortaya çıkmıştır. Bunun yanında, şiddeti giderek daha fazla perde arkasına itme, şiddetten açıkça zevk alan kişileri psikopatoloji diliyle tanımlama ve onları damgalama, hastaneye yatırma veya hapsedme eğilimleri de kendini göstermiştir (Dunning, 1993, s. 46).

Elias'a göre insanların şiddeti ve saldırganlığı pasifize (pasifikasyon) etmeleri veya uysallaştırmaları, çoğu insanın şiddet eylemlerine doğrudan katılmasını veya tanık oldukları şiddet hadiselerinden zevk alma kapasitesini düşürmüştür. Elias bu durumu 'Angriffslust'un Sönümlenmesi' yani saldırma arzusunun sönmesi veya dizginlenmesi (Dunning, 2002, s. 216)

olarak ifade etmektedir. Elias, bu konuda tilki avcılığı örneğini vermektedir (Young, 2012, s. 132-133). Öyle ki ona göre bir zamanlar 'spor' kelimesiyle eş anlamlı olan tilki avcılığı günümüzde bir çağdışılık misalidir. Tilki avcılığı, uygarlaşmaya doğru evrilen eğilimin ve bunun ima ettiği şiddet üzerindeki iç kontrollerin yarattığı sorunlara bir çözümdür (Cashmore, 1990, s. 82). Çünkü tilki avcılığı başlangıçta, avcıların tilkiyi sadece öldürmesini değil öldürülen tilkiyi aynı zamanda yemesini de içeren kanlı bir aktivitedir (Molnar ve Kelly, 2013, s. 139). Yani geçmiş dönem tilki avcılığı şiddet içeren ve iğrenme duygusunun olmadığı bir eylemdir. Ancak tilki avcılığında zamanla gözle görülür bir değişim yaşanmaya başlamıştır. Buna göre tilki avcılığı 18. yüzyılın ortalarından itibaren kendi kuralları ve hatta katılımcılar için kostümleri olan, insanların bir araya gelerek sosyalleştikleri ve organize şekilde gerçekleştirdikleri bir aktivite halini almaya başlamıştır (Clark, 2016, s. 74). Tilki avcılığı artık avı yemek amacıyla değil, güzel bir koşunun zevkini, kovalamacanın yaşatmış olduğu gerilimi tatmak amacıyla yapılar olmuştur (Cashmore, 2000, s. 114).

Elias (1986, s. 160), tilki avcılığında yaşanan söz konusu değişim konusunda beş maddeden bahseder. Öncelikle avcının avla ilişkisi değişmiştir. Bu anlamda avcılar kendileri önceden başlıca aktörler iken tazılar yardımcı araçlardır. Fakat sonrasında avcılar avdan yani aslında şiddetten uzaklaşmıştır. Böylece tazılar merkezi aktörler haline gelmiştir. İkinci olarak avcılıkta bir hayvanın ille de avlanması söz konusuysa, sonrasında tilki avcılığı avcılar için zamanla bir egzersiz haline gelmiştir. Üçüncü olarak eskiden avlanan hayvanların etleri yenirken artık bu durumdan da vazgeçilmiştir. Dördüncüsü tilki avcılığı daha önceleri sadece kendiliğinden bir kırsal alan eğlencesidir, oysa şimdilerde uzmanlaşma, örgütlenme ve düzenleme karakterlerini kazanmıştır. Son olarak hazzın doğasında da değişimin meydana gelmiştir. İlk başlarda zevk avın öldürülmesi ile doruğa ulaşırken sonraları tilki avcılığı yeni bir zevk sunmaya başlamıştır: artık tazıların avlanışını izlemek hayli zevklidir. Dolayısıyla tilki avcılığıyla birlikte tehlikeli düzeylerdeki şiddet reddedilmiş, bunun yerine avcılığın tatmin edici heyecanı ortaya çıkmış yani eğlence amaçlı ve sosyal düzene tehdit oluşturmayan bir durum gelişmiştir (Ginelli, 2015, s. 109).

İşte tıpkı tilki avcılığı örneğinde olduğu gibi bireylerin pasifize (pasifikasyon) edilmeleri ve uysallaşmalarıyla birlikte modern spor da monotonlaşabilen hayat içerisinde bireylere heyecan sunan bir şey haline dönüşmüştür. Spor, uygarlaşma sürecinde mücadele alanını kısıtladığı 'heyecansız toplumlara' heyecan sağlamaktadır. Modern toplumlarda sosyal olarak onaylanmış bir heyecan uyarımı için kuramsal bir çıkış noktası temin etmektedir. Böylece spor, modern zamanlarda duyguların 'kontrollü bir şekilde kontrolden çıkmasına' izin verir (Cormack ve Cosgrave, 2013, s. 107-108). Ve bu kontrollü heyecan arayışı, yarışmalardaki gerilim dengesi üzerinde bazı taleplerde bulunur. Buna göre gerilim çok azsa yarışma sıkıcı ve kasvetli bir hal alır. Ancak gerilim çok yüksekse seyirciler arasında ortaya çıkan heyecan ciddi bir risk oluşabilir (Van Bottenburg ve Heilbron, 2006, s. 263). Dolayısıyla modern spor, modernleşmiş insanlığın heyecan arayışının ürünlerinden ve sonuçlarından biri olarak okunabilir.

Sportizasyon süreci ve gelişimi

Elias tarafından kavramsallaştırılan Sportizasyon³ terimi, geleneksel İngiliz eğlencelerinin modern spora dönüştürülmesini (Jarvie ve Maguire, 1994, s. 140; Horton, 2012, s. 512-513; Malcolm, 2014, s. 15-16) ifade eder. Kavram, spora benzer geleneksel halk oyunlarının daha kesin, katı ve açık kurallarla formüle edildiği, adil oyun ahlakı etrafında şekillendiği ve şiddet unsurlarıyla mücadele edildiği bir süreci karşılar (Van Bottenburg ve Heilbron, 2006, s. 262; Young, 2017, s. 280). Sportizasyonun merkezinde aslında uygarlaşma süreci yer alır (Maguire, 2013, s. 68). Çünkü sürecin kökeninde uygarlaşmanın temel argümanları olan uysallaşma, pasifleşme ve özdenetim unsurları bulunur (Cormack ve Cosgrave, 2013, s. 107).

³ Bazı Türkçe kaynaklar sportization/sportisation kelimesini sporlaşma olarak ifade etmekle birlikte çalışmada sportizasyon tercih edilmektedir.

Diğer yandan sportizasyon, spor dışı faaliyetlerin kurallara bağlanmasını ve şiddetin düzenlenmesi yoluyla spor haline getirilmesini de yansıtır. Elias, bunun Batı toplumlarının medenileşmesi ile gerçekleştiğini savunur. Çünkü toplum genelinde eşitliğe ve şiddetin azaltılmasına dair talepler artmaya başladıkça aynı talepler boş zaman faaliyetleri için de ortaya çıkmıştır (Walters, 2015, s. 31). Böylece boş zaman etkinliklerinin ve sporun bazı kurallar vasıtasıyla ölüm ya da ciddi yaralanma risklerini azaltacak veya ortadan kaldıracak biçimde yeniden düzenlenmesi söz konusu olmuştur (Roberts, 2016, s. 85-86). Bu düzenlemelerde kuralların güncellenmesi kadar kurallara uyulup uyulmadığının denetimi de etkinleştirilmiştir. Kural ihlallerine karşı işlenen suçlara verilen cezalar daha caydırıcı olarak yapılandırılmıştır (Waddington ve Murphy, 1992, s. 48-49). Burada kuralların ve yaptırımların öne çıkarılmasının temel amaçlarından biri, spor müsabakalarının adalet denen şeye saygı göstererek yürütülmesi ve tüm yarışmacıların kazanma şanslarının eşitlenebilmesidir (Waddington, 2000, s. 107).

Bu doğrultuda sportizasyon, öncelikle 18. yüzyıl İngiltere'sinde gerçekleşmiştir. Elias bunu Almanya ve İtalya'nın 19. yüzyıla kadar görece dağınık kalmasına karşın Fransa ve İngiltere'nin 17. ve 18. yüzyıllarda ulusal olarak nispeten birleşmiş olmasıyla açıklar. Elias'a göre özellikle İngiltere'de merkezileşmeden yana olan devlet yönetimi 17. yüzyıldaki İç Savaş (1642-1652) ve 'Muhteşem Devrim' (1688) tarafından az çok yok edilmeye başlanmıştır. Demokratikleşmenin ilk belirtilerinden olan bu gelişmelerle hükümdarın yetkilerine de kısıtlamalar getirilmiştir (Dunning vd., 2004, s. 9-10). Ve iktidar, parlamento aracılığıyla hükümdar ve toprak sahibi sınıflar tarafından etkin bir şekilde paylaşılan bir alan haline gelmiştir.

İşte sportizasyon süreci parlamenterleşme ile eş zamanlı olarak gerçekleşmiş ve aristokraside yükselen medeni alışkanlıklar, daha az şiddet içeren ve daha medeni eğlence biçimlerinin ortaya çıkmasına yardım etmiştir (Elias ve Dunning, 1986; Scambler, 2005; Malcolm, 2014, s. 15-16; Scambler, 2023, s. 31; Franklin, 1996, s. 432). Böylece aristokratların ve beyefendilerin siyasi hayatlarında parlamenterleşme, boş zamanlarında ise sportizasyon yaşanmaya başlamıştır (Connolly, 2024, s. 36-37). Buna göre parlamenterleşme ve sportizasyon süreçlerinin ikisinde de toprak sahibi aristokratların ve soyluların katılımı önemli olmuştur (Jarvie ve Maguire, 1994, s. 10). Çünkü parlamenterleşme siyasi farklılıkların şiddet içermeyen yollarla çözülmesini sağlarken sportizasyon da aynı şekilde eğlencenin şiddetten arındırılmasını getirmiştir (Cashmore, 2000, s. 114). Dolayısıyla Elias, çalışma hayatını yapılandıran fikirlerin, boş zamanı yapılandırma biçimlerini de eş zamanlı olarak dönüştürdüğü ileri sürmektedir (Malcolm, 2015, s. 52).

Diğer taraftan, sportizasyonun 17. ve 18. yüzyıllarda öncelikle boks, kriket, at yarışı ve tilki avcılığı gibi sporları içerdiği bilinir. 19. yüzyılın başlarında ve ortalarında ise futbol, rugby, tenis ve atletizmde modern biçimler ortaya çıkmıştır (Scambler, 2023, s. 24-25). Söz konusu sporların her biri için getirilen kesin ve net kurallar yazılı hale dönüştürülmüş ve bunlar geçmiştekenden daha katı ve etkili yollarla uygulanmıştır (Malcolm, 2014, s. 15). O halde sportizasyon, spora aktif olarak katılanların pozisyonunun seyirci rolünden açıkça ayrılmasını, şiddetin kademeli olarak ortadan kaldırılmasını, kuralların ise heyecanı ve gerilimi koruyacak şekilde yeniden düzenlenmesini içermiştir (Best, 2010, s. 138). Çünkü şiddet, günlük hayatta giderek daha fazla nahoş ve hatta barbarca karşılanmaya başlanmıştır (Velija, 2015, s. 28).

Tüm bunlar çerçevesinde spor, 17. ve 18. yüzyıldan itibaren kendiliğinden gelişen amatör etkinliklerden uzaklaşarak gittikçe daha düzenli ve uzmanlaşmış bir faaliyete doğru dönüşüm geçirmiştir. Müsabakalar artık daha hassas bir şekil düzenlenmeye, oyun süreleri daha doğru şekillerde ölçülüp kaydedilmeye başlamıştır. Örneğin 1867 yılında Queensberry Kuralları boksta eldivenlerin dolgusunun nasıl olması gerektiğine kadar her şeye yer verirken, tekmelemeyi yasaklamıştır (McLeod, 2011, s. 22-23).

Elias ve Dunning'in geliştirdikleri sportizasyon süreci aşağıdaki sıralama⁴ çerçevesinde özetlenebilir:

Tablo 1 Sportizasyon süreci

Geleneksel Eğlenceler (Halk oyunları, ritüeller ve şiddet içerikli kutlamalar)
Uygarlaşma Süreci (Şiddetin kontrol altına alınması, duygu ve davranışların özdenetimi)
Özdenetim ve Pasifikasyon (Şiddetin bastırılması, nezaket ve kendini kontrol normlarının içselleştirilmesi, gerilim –heyecan dengesinin kurulması)
Sportizasyon (Halk oyunlarının kurallı ve gözetimli sporlara dönüşmesi, şiddetin sembolik biçimde yeniden düzenlenmesi, kurumsallaşması)
Modern Sporlar (Profesyonelleşme, standartlaşma, rasyonelleşme ve bürokrasi, kontrolü rekabet)

Bunlarla birlikte sportizasyonu Elias'ın yanı sıra ele alan bir diğer isim Maguire'dir. Sportizasyonun ilk iki temel aşamasını ortaya koyan Elias'ın açıklamalarını daha ileri taşıyan Maguire'a göre sportizasyon sürecinin üçüncü aşaması 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarını kapsamaktadır. Bu aşama İngiliz sporlarının Kıta Avrupası'na ve Britanya'ya yayılışını ifade eder (Maguire vd., 2002, s. 10). Ona göre sportizasyonun dördüncü evresi 1920'lerden 1960'lara kadar geçen dönemde sporda Batı hegemonyasının oluşması sürecidir. Beşinci ve son aşama ise 1960'lardan bu yana kadar süren küresel spor üzerindeki değişken güç dengelerini ifade etmektedir (Scambler, 2005, s. 30). Böyle bakıldığında sportizasyon, 17. yüzyılda başlamış olmasına rağmen sporu halen etkilemeye ve dönüştürmeye devam etmektedir. Kaldı ki günümüzde dijital sporlardan söz edilmekte ve bu yeniliklere bağlı olarak gelecek zaman dilimi içerisinde sportizasyon sürecinin farklı aşamalarının (6., 7., 8. gibi) ortaya çıkacağı öngörülmektedir.

Halk futbolundan modern futbola

Günümüzde küresel spor hatta spor denince akla ilk gelen aktivitenin futbol olduğu güçlü bir iddiadır. Milyonları peşinden sürükleyen futbol esasında son derece basit bir oyun olmakla birlikte sportizasyon sürecinin ilk gözlemlendiği alanlardan biridir. Blackshaw ve Crawford'un (2010, s. 70) betimlemesiyle de futbol, sportizasyon sürecini anlamak için önemli bir metaforudur.

Buradan hareket edildiğinde futbolun İngiltere'de ilk kez ne zaman oynanmaya başladığına dair net bir tarih bulunmamakla birlikte (Hole, 1949, s. 50) ortaya ilk çıktığı dönemden itibaren şiddetle ilişkili olduğu bilinmektedir (Frosdick ve Marsh, 2005, s. 10). Bu noktada İngiltere'deki futbolun ilk görünümü 'halk (kalabalık) futbolu' şeklinde adlandırılır. Çünkü bir köydeki/kasabadaki tüm erkekler diğer köylerdekiyle oynadığından, oyun kısa sürede 'kalabalık futbolu' ismini almıştır (Wilkes, 2021, s. 84). Yüzlerce sayıdaki köy ve kasaba sakini tarafından oynanan halk futbolunda kurallar ve hakemler yoktur, kaleler birbirinden kilometrelerce uzaklıkta yer alır. Çünkü isteyen her erkek oyuna katılabildiğinden oyun alanlarının tüm oyuncularını alacak kadar geniş olması gerekir (Davidson, 1991, s. 31).

Genellikle kırsal bölgelerde düzenlenen halk futbolu, Noel Günü, yeni yılın ilk günü ve Paskalya tatilleri gibi çeşitli panayır, festival ve bayram günlerinde oynanmıştır (Collins, 2002, s. 124). Bunlar arasında Tövbe Salısı veya Günah Çıkarma Salısı olarak adlandırılan Shrove Tuesday ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü Shrove Tuesday, büyük perhiz döneminden önceki gündür ve Shrove Tuesday'de börekler ve krepler hazırlanıp çılginca kutlamalar yapılır. Bu kutlamalarda futbol

⁴ Şema, yazarlar tarafından Norbert Elias'ın The Civilizing Process (2000) ve N. Elias ve E. Dunning tarafından yazılan Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilizing Process (1986) adlı eserlerden sentezlenmiştir.

oyunu da ön çıkar (Singman, 1995, s. 62). Haliyle bu durum futbolun fiziksel bir aktivite olmanın yanı sıra ritüel bir pratik olduğunu da gösterir.

Benzer şekilde Shrovetide futbolu da Ortaçağ'dan Viktorya Dönemi'ne kadar Britanya'nın dört bir yanındaki kasaba ve köylerin sokaklarını kasıp kavurmuş kural tanımaz bir halk futbolu örneğidir (Brown, 2017, s. 17). Hayli şiddetli oynanan bu oyunda, oyuncu sayısı 500'e kadar çıkabilmiştir. Oyunda çok az kural vardır ve oyuncuların topu hedefe ulaştırmak için her türlü yöntemi kullanabileceği belirtilmiştir (Wilkes, 2021, s. 84). Dahası Shrovetide, 'The Anatomie of Abuses' isimli çalışmada bir eğlence veya oyundan ziyade kıskançlık, kin, hınç, nefret, hoşnutsuzluk, düşmanlık duyguları içerisinde kavga, dövüş, çekişme, cinayet ve büyük miktarda kan dökülmesine neden olabilen bir aktivite (Tibballs, 2017, s. 91) şeklinde tanıtılmaktadır. Öyle ki oyuncuların sahip olması gereken temel nitelikler arasında güçlü ve coşkulu olmalarının yanı sıra çamurlu ve ıslak giysilere karşı kayıtsız kalmaları da yer alır. Çünkü mücadele zaman zaman bir köyden diğerine, bir mahalleden ötekine kadar uzandığı için (Hole, 1949, s. 50-51) oyunun zor şartlar altında oynandığı ve bu yüzden daha fazla hırs ve şiddet içerdiği tahmin edilir.

Bununla beraber oyunun köy/kasabalardaki yukarı mahalle ve aşağı mahalle gibi ayrımlara göre şekillenmesi yerel kimliklerin oluşması üzerinde etkili olmuştur. Bu oyun aynı zamanda yerel gruplar arasındaki gerginlikler için de bir çıkış noktası sunmuştur (Elias ve Dunning, 1986, s. 180). Bu durum sadece aşağı-yukarı mahalleler için geçerli olmamış, zaman zaman farklı köylerin birbirlerine meydan okumaları şeklinde de devam etmiştir (Deary, 2019, s. 10). Böylesi özelliklerine bakıldığında Shrovetide futbolu, topluluk içerisinde biriken gerilimin dışa vurduğu arınma (katarsis) işleviyle de ilişkilendirilebilir. Çünkü oyunun kaotik yapısı, normal şartlarda yasaklanan şiddetin bir günlüğüne meşru hale gelmesini sağlayarak toplumsal gerilimleri ve gerginlikleri boşaltmaktadır (Henderson, 1947, s. 41).

Bu bağlamda Shrovetide'in, uygarlaşma sürecinin ön-sportif aşamasını temsil ettiği ve futbolun disiplin altına alınması gerektiğine dair zorunlu bir zemin hazırladığı düşünülebilir. Kaldı ki İngiltere'deki halk futbolu zamanla genel anlamda bir huzursuzluk kaynağı olmuştur. Çünkü halk futbolu 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar geçen zaman zarfındaki yasal kayıtlarda, mahkeme davalarında ve çeşitli ihbarlarda şiddet içeren bir oyun, kişisel ve kolektif hesapların görülebileceği bir sosyal huzursuzluk nedeni olarak yer almıştır (Walvin, 1994, s. 12-13). Oyun özellikle erkekler arasında yaygın olduğundan bir erkeklik gücü göstergesi şeklinde de algılanmıştır. Bu nedenle oyun sırasında olağan görülen yaralanma, kemik kırılması vb. durumlara, artış gösteren cinayetlerin sayıları da eklenmeye başlamıştır. Örneğin 1280 yılında Henry de Ellington, 1321'de de William de Spalding halk futbolu oynarken, diğer oyuncuların bıçaklarına denk gelmiş ve ölmüştür (Deary, 2019, s. 11; Strutt, 1970, s. 95-96).

Tam da bu noktada Dunning, sporların sportizasyon süreci öncesinde şiddet içerdiğini, yazılı kurallara dayanmadığını, katılımcı sayısında kısıtlama olmadığını ve aktivitenin yerel geleneklere tabi olduğunu hatırlatır. Dunning, kutsal günlerde adet olduğu üzere bütün köylerin komşu köye karşı mahallenin bir ucundan diğer ucuna koştuğu bu aktivitelerde açık ve spontane bir savaş keyfi yaşandığını, isyankarlığın ve yüksek düzeyde fiziksel şiddetin meydana geldiğini yazmaktadır (Wagg, 2017, s. 638-639).

Zaten Shrovetide futbolu da başlangıçta bir halk oyunu olarak ortaya çıkmasına karşın zamanla alt sınıfa özgü kaba bir pratik olarak damgalanmıştır. Malcolmson (1973, s. 118-157), böylesi halk eğlencelerinin zamanla otoriteler tarafından aşırılık gerekçesiyle yasaklandığını ve özellikle orta ve üst sınıflar tarafından 'aşağı tabaka' işi sayıldığını vurgulamaktadır. Holt da (1989, s. 12-74) bu oyunun Viktorya Dönemi değerleriyle bağdaşmadığı için orta ve üst sınıflar tarafından kaba ve aşağı tabakaya özgü olarak etiketlendiğini belirtmektedir. Benzer şekilde Sir Thomas Elyot 1531 yılında "Futbol... sadece hayvani bir öfke ve aşırı şiddetten ibarettir" derken, Kral I. James'in "Bu saraydan, futbol gibi, yapanları güçlendirmekten çok sakat bırakmaya daha uygun tüm sert ve şiddetli egzersizleri men ettim" ifadesi de yine oyundaki şiddete ve düzensizliğe vurgu yapmaktadır (Harrison, 2017, s. 220-221).

İşte halk futbolu, tüm bu olumsuzluklara bağlı olarak çeşitli mercileri zamanla hayli rahatsız etmeye başlamıştır. Örneğin 1314'te II. Edward, İskoçlarla savaşmaya gittiği zaman futbol ve diğer kargaşalı oyunları şehirde yasaklamıştır. Kral II. Edward adına Belediye Başkanı tarafından yayınlanan 1314 tarihli bildiri şu şekildedir (Elias ve Dunning, 1972, s. 116-117):

"Barışın korunması için Yayınlanan Bildiri... Kralımız, düşmanlara karşı yürüttüğü savaşta İskoçya'nın bazı bölgelerine doğru ilerlemektedir ve bize özellikle barışı korumamızı emretmiştir. Halkın sahalarda oynanan büyük futbol toplanının yol açtığı bazı kargaşalar nedeniyle şehirde büyük bir kargaşa yaşanırken ve bu kargaşadan birçok kötülük doğabilecekken – ki Tanrı korusun- Kral adına, hapis cezasına çarptırılmak pahasına, bu tür oyunların bundan böyle şehirde oynanmamasını emrediyor ve yasaklıyoruz."

Benzer yasaklar çeşitli yerlerde 1331, 1338 ve 1349 yıllarında tekrarlanmış ve oyun oynayanlara kimi kez 20 peni para ve altı gün hapis cezası verilmeye başlanmıştır (Walvin, 1994, s. 17-18). Futbol, 16. yüzyılda hem VIII. Henry hem de Elizabeth Dönemi'nde yeniden men edilerek (Strutt, 1970, s. 96) otuzdan fazla kez yasaklılar listesine alınmıştır (Dunning ve Sheard, 1979, s. 22). Protestan reformcu Philip Stubbs da halk futbolunu 'şeytani bir eğlence, kanlı ve öldürücü bir uygulama' olarak görmüştür (Hodgkinson, 2011, s. 48).

Böylelikle sporun ve özellikle futbolun şiddetten arındırılarak medenileşmesi ve bu doğrultuda istikrar kazanması bir süreç olarak adım adım gerçekleşmeye başlamıştır. Çünkü toplum ve uygarlaşma süreci ilerledikçe toplumları içsel olarak pasifize etme gerekliliği, sporun ve özellikle futbolun da çok daha fazla kurala bağlı hale gelmesine, şiddetin izin verilen sınırlar dahilinde gerçekleşmesine neden olmuştur (Barry ve Yuill, 2016, s. 250).

Modern futbolun ortaya çıkışı

Elias, 'Fragments on Sportisation' isimli makalesinde (2018, s. 122) özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında pek çok yeni spor türünün gelişip şekillendiğini, eski spor türlerininse önemsiz hale geldiğini yazar. Ancak bu önemsizleşme, bazı sporların tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmez. Yine sportizasyon süreciyle ilgili bu durum kimi sporları modernize ederken kimilerini de adeta baştan var etmiştir. Bu anlamda sportizasyon süreciyle birlikte modernleşen sporlar, Elias'a göre belli karakteristik özelliklere ve işlevlere sahiptir. Öyle ki modern sporlar öncelikle kuralları tanınmanın, rakibe ve hakeme saygı duymanın ve dürtüleri kontrol etmenin yeridir. Benzer şekilde modern sporda katılımcılar ve seyirciler, 'gerçek' zarar görme olasılığının düşük olduğunu bilerek savaşın mimetik heyecanını güvenli bir şekilde yaşarlar. Ayrıca modern toplumlarda sporun popüleritesinin merkezinde, bu tür etkinliklerin hem oyuncular hem de seyirciler için yarattığı 'gerilim dengesi' (Elias ve Dunning, 1966, s. 397) yer alır. Diğer bir ifadeyle modern boş zaman etkinlikleri ve bilhassa da spor, modern toplumlarda 'duygusal kontrollerin kontrollü bir şekilde kontrolsüzleştirilmesi' için nispeten az sayıdaki fırsattan birini sunar (Garcia ve Malcolm, 2010, s. 42). O halde modern sporların gelişiminin, uygarlaştırma sürecine ve toplumsal şiddetin kontrol edilmesine katkıda bulunduğu söylenebilir (Bodin ve Robène, 2014, s. 1945).

Elias'a göre bu ve benzeri gelişmeler özellikle futbolun modernleşmesi üzerinde de geçerlidir. Bu bakımdan 18. ve 19. yüzyıllarda gerçekleşen iki süreç önemlidir. Bunlardan biri halk futbolunun kültürel olarak marjinalleşmesidir. Ötekisi ise 1840'lardan itibaren özel okullarda ve üniversitelerde modern futbol biçimlerinin gelişimidir (Dunning, 1999, s. 90). Öyle ki halk futbolunun kültürel olarak marjinalleşmesi, halk futbolunu giderek daha fazla insanın kaba ve şiddet içeren iğrenç doğallı bir şey olarak görmeye başlaması anlamına gelir (Dunning, 1999, s. 90-91). Zaten tam da bu dönemde yani 1830'lar ve 1840'lar boyunca kentleşen ve sanayileşen bir toplumun yeni sosyal koşullarına ve değerlerine uygun yeni/modern futbol biçimi gelişmiştir ve bu, devlet destekli özel okullarda hızla benimsenmiştir.

Bütün bunlar doğrultusunda futbolun modernleşme sürecinde kritik rol oynayan unsurlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Oyun kurallarının yazılı hale getirilmesi,

2. Oyun alanının boyutlarının ve şeklinin daha katı bir şekilde belirlenip sınırlandırılması,
3. Maçların süresine sıkı sınırlamalar getirilmesi,
4. Katılımcı sayısının azaltılması,
5. Karşılaşan takımların büyüklüğünün eşitlenmesi,
6. Kullanılabilecek fiziksel güç türlerine yönelik katı düzenlemelerin getirilmesi.

Diğer yandan, yerel katılımın bölgeler ötesi yarışmalara dönüşmesi de modern futbolun düzenlenmesini gerekli kılmıştır. Çünkü farklı grupların turnuvalarda karşılaşabilmesi için benzer kuralların uygulanması zamanla bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bunun için de kısa zaman içerisinde her bölgeyi temsil eden futbol kulüpleri kurulmuş ve farklı yerlerden gelen üyeler arasında aracılık sağlanmıştır. Böylece oynanan oyunlar kurumsallaşmış, bürokratikleşmiş ve rasyonelleşmiştir. Tüm bu gelişmeler aynı zamanda uygarlaşmanın temel karakteristiği olan şiddetin azalmasına, daha iletişimsel sosyal ilişkilerin oluşmasına ve denetim ile temsil mekanizmalarının kurulmasına da şüphesiz yol açmıştır (Almeida ve Gutierrez, 2013, s. 50).

Sonuç ve öneriler

Sosyoloji teorileri gerek gündelik yaşamda gerçekleşen gelişmeleri gerekse uzun süreçlerde hayata geçen şeyleri nedensel açıklamalarla genelleleyen enstrümanlardır. Böylece teoriler, toplumsal gerçekliklerin çeşitli yönlerini anlamaya ve anlatmaya yardımcı olurlar. Bu bakımdan teorilerin başarılı olup olmamasının temel kriterlerinden biri, gerçek hayatta neler olup bittiğini ne kadar kavrayıp aktarabildiği, gerçek yaşamla ne kadar kesiştiği ile de ilgilidir.

Bu noktada Norbert Elias, uygarlaşma teorisi ile Batı toplumlarının geçirdiği modernleşme sürecini detaylarıyla kaleme almıştır. Elias'a göre uygarlaşmanın adımları, göstergeleri ve birbirini takip edip tamamlayan sonuçları çok boyutlu bir yapıdadır. Söz konusu boyutların görece ilk sıralarında bireysel ve sosyal otokontroller, duyguların/davranışların düzenlenmesi ve şiddeti dizginleme gibi unsurlar yer alır. Böyle bakıldığında Elias'ın teorisi bugünkü toplumsal yapıların ve eylemlerin arka planını açıklamaya elverişli görünmektedir.

Elias'a göre uygarlaşmanın bu tür görüntüleri hem modernleşen toplumsal hayatın bütününde hem de pekâlâ sporda ve futbolda da izlene gelmiştir. Öyle ki Elias, geleneksel eğlencelerin çeşitli kurallar, biçimsel kalıplar ve kontrollerle birlikte zaman içerisinde birer spor türü olarak adlandırıldığını belirterek buna sportizasyon adını verir. O halde sportizasyon, karmakarışık ve başına buyruk sokak ve halk eğlencelerinin uygarlaşma sürecindeki çeşitli uygulamalar vasıtasıyla spesifik sporlara dönüşümünü ifade eder.

Benzer şekilde futbol da uygarlaşma sürecini içselleştiren karakteristik bir örnektir. Çünkü Elias'a göre vaktiyle hayli düzensiz, kalabalık ve şiddet içerikli bir yapıya sahip olan geleneksel yerel futbol, zamanla ciddi değişimler geçirmiştir. Bu bakımdan modern futbolun en göze çarpan özellikleri; yazılı ve evrensel kurallarla donatılmış olması, kurumsal bir yapıya kavuşması, meşru bir rekabet alanı kimliği geliştirerek şiddetten mutlaka uzak, kontrollü ve meşru bir duygu boşaltım yeri niteliğini edinmiş olmasıdır. Dolayısıyla futbol, günlük yaşamın hemen her parçasındaki uygarlaşma düzenlemelerine paralel bir biçimde sosyal sportif faaliyetlerin de ehlileştiğini, rasyonelleştiğini ve profesyonelleştiğini ifade eder.

İşte Elias, tüm bunların sonucunda uygarlaşmanın kurumsallaşma, hizaya gelme/getirilme, standartlaşma gibi temel özelliklerini modern futbol üzerinden de örnekleyerek uygarlaşma sürecinin sosyal gelişimden yana, bütüncül, akılcı ve yayılcı bir ilerleyiş olduğunu yineler.

Çıkar çatışması beyanı

Çıkar çatışması

Bu makalenin herhangi bir kurum, kuruluş ve kişiyle çıkar çatışması yoktur. Ayrıca yazarlar arasında da çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansman

Bu araştırma için dış finansman desteği alınmamıştır.

Yazar katkıları (CRediT)

Yazar 1 (Orhan Bingöl): Kavramsallaştırma; Yöntem; Araştırma/İnceleme; Veri düzenleme; Biçimsel analiz; Özgün taslak yazımı; Yazım—gözden geçirme ve düzenleme; Görselleştirme.

Yazar 2 (Ayhan Dever): Kavramsallaştırma; Yöntem; Doğrulama; Denetim; Proje yönetimi; Yazım—gözden geçirme ve düzenleme.

Yazar 3 (Ercüment Erdoğan): Araştırma/İnceleme; Kaynaklar; Veri düzenleme; Görselleştirme; Yazım—gözden geçirme ve düzenleme.

Tüm yazarlar makalenin yayımlanan son hâlini okumuş ve onaylamıştır.

Yapay zekâ (YZ) araçlarının kullanımı

Yazarlar, bu makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ destekli araçların kullanımına ilişkin beyanı aşağıdaki şekilde sunar: [örn. dil düzenleme, yazım/biçimlendirme desteği / kullanılmadı]. Yapay zekâ araçları, ampirik verilerin üretilmesi/değiştirilmesi, analiz sonuçlarının oluşturulması veya çalışmanın temel bulgularının ve sonuçlarının şekillendirilmesi amacıyla kullanılmamıştır. Yapay zekâ çıktıları yazarlar tarafından kontrol edilmiş ve doğrulanmıştır; içeriğin bütünlüğü, özgünlüğü ve doğruluğuna ilişkin sorumluluk tamamen yazarlara aittir.

Kaynakça

- Almeida, M. B., & Gutierrez, G. (2013). Norbert Elias and contemporary sport: Comment about the civilising process and controlling emotions in extreme sports. *Revista da Alesde*, 3(2), 46-57.
- Barry, A., & Yuill, C. (2016). *Understanding the sociology of health*. Sage.
- Best, S. (2010). *Leisure studies: Themes and perspectives*. Sage.
- Blackshaw, T., & Crawford, G. (2010). *The Sage dictionary of leisure studies*. Sage.
- Bodin, D., & Robène, L. (2014). Sport and civilisation: Violence mastered. From the lack of a definition for violence to the illusory pacifying role of modern sports. *The International Journal of the History of Sport*, 31(15), 1939-1955. <https://doi.org/10.1080/09523367.2014.949687>
- Brown, P. (2017). *Savage enthusiasm: A history of football fans*. Goal Post.
- Cashmore, E. (1990). *Making sense of sports*. Routledge.
- Cashmore, E. (2000). *Sports culture: An A-Z guide*. Routledge.
- Clark, P. (2016). Games and sports in the long eighteenth century: Failures of transmission. In P. Borsay & J. H. Furnée (Eds.), *Leisure cultures in urban Europe, 1700–1870*. Manchester University Press.
- Collins, T. (2002). Folk football. In R. Cox, D. Russell, & W. Vamplew (Eds.), *Encyclopedia of British football*. Frank Cass.
- Connolly, J. (2024). *Power, pain and professional cycling: A historical-sociological study*. Edward Elgar Publishing.
- Connolly, J., & Dolan, P. (2010). The civilizing and sportization of Gaelic football in Ireland: 1884–2008. *Journal of Historical Sociology*, 23(4), 570 - 598. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6443.2010.01384.x>
- Cormack, P., & Cosgrave, J. F. (2013). *Desiring Canada: CBC contests, hockey violence, and other stately pleasures*. University of Toronto Press.
- Davidson, M. (1991). *Living festivals: Christmas, Shrove Tuesday, Ash Wednesday and Mardi Gras, Holy Week, Easter*. Religious and Moral Education Press.
- Deary, T. (2019). *The peasants' revolting... crimes: A disrespectful history of the criminal acts committed by the underclasses of Britain*. Pen & Sword Books.
- Dunning, E. (1993). Sport in the civilising process: Aspects of the development of modern sport. In E. Dunning, J. Maguire, & R. E. Pearton (Eds.), *The sport process: A comparative and developmental approach*. Human Kinetics.

- Dunning, E. (1999). *Sport matters: Sociological studies of sport, violence and civilization*. Routledge.
- Dunning, E. (2002). Figurational contributions to the sociological study of sport. In J. Maguire & K. Young (Eds.), *Theory, sport & society*. JAI/Elsevier.
- Dunning, E. (2009). Civilizing sports: Figurational sociology and the sociology of sport. In E. Smith (Ed.), *Sociology of sport and social theory*. Human Kinetics.
- Dunning, E., & Sheard, K. (1979). *Barbarians, gentlemen and players: A sociological study of the development of rugby football*. Martin Robertson.
- Dunning, E., Malcolm, D., & Waddington, I. (2004). Introduction: History, sociology and the sociology of sport – The work of Norbert Elias. In E. Dunning, D. Malcolm, & I. Waddington (Eds.), *Sport histories: Figurational studies of the development of modern sports*. Routledge.
- Elias, N., & Dunning, E. (1966). Dynamics of group sports with special reference to football. *British Journal of Sociology*, 17(4), 388–402.
- Elias, N., & Dunning, E. (1972). Folk football in medieval and early modern Britain. In E. Dunning (Ed.), *Sport: Readings from a sociological perspective*. University of Toronto Press.
- Elias, N., & Dunning, E. (1986). *Quest for excitement: Sport and leisure in the civilizing process*. Basil Blackwell.
- Elias, N. (1986). An essay on sport and violence. In N. Elias & E. Dunning (Eds.), *Quest for excitement: Sport and leisure in the civilizing process*. Basil Blackwell.
- Elias, N. (2018). Fragments on sportisation. In J. Haut (Ed.), *Excitement processes*. Springer.
- Franklin, A. (1996). On fox-hunting and angling: Norbert Elias and the “sportisation” process. *Journal of Historical Sociology*, 9(4), 432–456. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6443.1996.tb00106.x>
- Frosdick, S., & Marsh, P. (2005). *Football hooliganism*. Willan Publishing.
- Garcia, R., & Malcolm, D. (2010). Decivilizing, civilizing or informalizing? The international development of mixed martial arts. *International Review for the Sociology of Sport*, 45(1), 39–58. <https://doi.org/10.1177/1012690209352392>
- Ginelli, L. (2015). Nature-based leisure activities put to the environmental test: A pragmatic, sociological approach. In J. Dissart (Ed.), *Tourism, recreation and regional development: Perspectives from France and abroad*. Ashgate.
- Giulianotti, R. (2004). Civilizing games: Norbert Elias and the sociology of sport. In R. Giulianotti (Ed.), *Sport and modern social theorists*. Palgrave Macmillan.
- Górnicka, B., & Mennell, S. (2020). Norbert Elias, civilising processes, and figurational (or process) sociology. In P. Kivisto (Ed.), *The Cambridge handbook of social theory*. Cambridge University Press.
- Harrison, S. (2017). The popularity paradox: Issues of safeguarding mob football games in the East Midlands of England. In *Sharing Cultures 2017: Proceedings of the 5th International Conference on Intangible Heritage* (pp. 219–228). Barcelos, Portugal.
- Henderson, R. W. (1947). *Ball, bat and bishop: The origin of ball games*. Rockport Press.
- Hodgkinson, T. (2011). *Brave old world: A month-by-month guide to husbandry, or the fine art of cooking after yourself*. Penguin Books.
- Hole, C. (1949). *English sports and pastimes*. B. T. Batsford.
- Holt, R. (1989). *Sport and the British: A modern history*. Clarendon Press.
- Horton, P. (2012). The Asian impact on the sportisation process. *The International Journal of the History of Sport*, 29(4), 511–534. <https://doi.org/10.1080/09523367.2012.658188>
- Jarvie, G., & Maguire, J. (1994). *Sport and leisure in social thought*. Routledge.
- Landini, T. S. (2013). Main principles of Elias’s sociology. In F. Depelteau & T. S. Landini (Eds.), *Norbert Elias and social theory*. Palgrave Macmillan.
- Loong, L. L. H. (2016). *The body and senses in martial culture*. Palgrave Macmillan.
- Maguire, J. (2013). Sportization. In G. Ritzer (Ed.), *The Blackwell encyclopedia of sociology*. Wiley-Blackwell.
- Maguire, J., Jarvie, G., & Mansfield, L. (2002). *Sport worlds: A sociological perspective*. Human Kinetics.
- Malcolm, D. (2014). *Globalizing cricket: Englishness, empire and identity*. Bloomsbury.
- Malcolm, D. (2015). Norbert Elias and the sociology of sport. In R. Giulianotti (Ed.), *Routledge handbook of the sociology of sport*. Routledge.

- Malcolmson, R. W. (1973). *Popular recreations in English society 1700–1850*. Cambridge University Press.
- McLeod, K. (2011). *We are the champions: The politics of sports and popular music*. Ashgate.
- Molnar, G., & Kelly, J. (2013). *Sport, exercise and social theory: An introduction*. Routledge.
- Roberts, K. (2016). *Social theory, sport, leisure*. Routledge.
- Scambler, G. (2005). *Sport and society: History, power and culture*. Open University Press.
- Scambler, G. (2023). *A critical realist theory of sport*. Routledge.
- Singman, J. L. (1995). *Daily life in Elizabethan England*. Greenwood Press.
- Strutt, J. (1970). *The sports and pastimes of the people of England*. Augustus M. Kelley.
- Tibbals, G. (2017). *The world's 100 weirdest sporting events: From gravy wrestling in Lancashire to wife carrying in Finland*. Robinson.
- Van Bottenburg, M., & Heilbron, J. (2006). De-sportization of fighting contests. *International Review for the Sociology of Sport*, 41(3–4), 259–282. <https://doi.org/10.1177/1012690207078043>
- Velija, P. (2015). *Women's cricket and global processes: The emergence and development of women's cricket as a global game*. Palgrave Macmillan.
- Waddington, I. (2000). *Sport, health and drugs: A critical sociological perspective*. E & FN Spon.
- Waddington, I., & Murphy, P. (1992). Drugs, sport and ideologies. In E. Dunning & C. Rojek (Eds.), *Sport and leisure in the civilizing process*. Macmillan Academic and Professional.
- Wagg, S. (2017). Leisure and the civilising process. In K. Spracklen et al. (Eds.), *The Palgrave handbook of leisure theory*. Palgrave Macmillan.
- Walters, J. V. (2015). "There are no rules! Except these 108": *The multidirectional flow of influence between sportization, subculture, and violence on the history of mixed martial arts* (Publication No. 3148) [Doctoral dissertation, University of Western Ontario]. <https://ir.lib.uwo.ca/etd/3148>
- Walvin, J. (1994). *The people's game: The history of football revisited*. Mainstream.
- Wilkes, A. (2021). *Invasion, plague and murder: Britain 1066–1509*. Oxford University Press.
- Young, K. (2012). *Sport, violence and society*. Routledge.
- Young, K. (2017). Animal racing: Shifting codes of Canadian social tolerance. In J. Maher et al. (Eds.), *The Palgrave international handbook of animal abuse studies*. Palgrave Macmillan.